

Audiencia

Az államférfi, akinek nincs állama és mégis teremt magának, az angyallal viaskodó Jakob.

E nélkül a patetikus, talányos és sokszorosan metafizikainak ható alak nélkül Lennart, azaz Lennart Georg Meri köztársasági elnök írásainak a száma a fele se lett volna.

Annál is inkább, mert Lennarttal olyan dolgok születtek, amelyekre nincs pragmatikus magyarázat. Ahogyan nincs pragmatikus magyarázata az Észtt Állam létezésének sem.

Az egyik ilyen fejezet 1976 késő tavaszán kezdődik.

Kezdődik a legsötétebb brezsnyevi időkben, körülbelül fél órával azután, hogy az észtt állam mintegy inkognitóban ott ülő jövendő elnöke, Lennart Meri író neve alatt szót kér a Toompea-kastélyban, a volt és a jövendő Országgyűlés termében zajló írószövetségi kongresszuson a kommunista párt vezetőinek kegyes pillantásaitól kísérvé.

Felszólalása egy olyan országban hangzik el, melynek régóta nem lett volna szabad léteznie, és mégis folyamatosan létezett, mintegy inkognitóban, állampolgárai arcvonásaiban, és ezért töltötte el akkora félelemmel a moszkvai Kremlt, hogy pusztán a nemzeti lobogó színeinek megjelenítése arculcsapással, több éves büntetőtáborban letöltendő fogsággal fenyegetett, vagy jó esetben, ha elég jó káder voltál, *szigorú megrovással és a káderlapodra történő bejegyzéssel járt.*

Ahogy mondtam, a toompeai várban zajlott az Észtt Szovjetköztársaság Írószövetségének soron következő kongresszusa.

Ezen a napon az írók jobb, ünnepélyesebb ruhába öltöztek és érdeklődő pillantásokkal méregették egymást. Jobb ruhájukban másképp mutattak, mint

VIIVI LUIK (1946) észtt költő, író, esszéista. Nemzedékének legjelentősebb és nemzetközileg legismertebb alakja. Egy tucat verseskötetet és négy regényt publikált, utóbbiak közül *A béke hetedik tavasza*, *A történelem szépsége* és az *Árnyékszínház* magyarul is olvasható. Legutóbbi esszé-kötete, *Az aranykorona* elnyerte a 2023-as év irodalmi nagydíját.

Az itt közölt két írás az író *A költő és a király* címmel készülő, a Magyar Napló Kiadónál hamarosan megjelenő esszévalogatásának részlete.

máskor. Sokukat többször is meg kellett nézni, másképp rájuk sem ismerünk volna.

Az írók élénk érdeklődést tanúsítottak a büfé iránt, de igyekeztek méltóság-teljesen viselkedni, és szemmel láthatóan próbálták elfojtani ezt a beteges érdeklődésüket.

A büfében ugyanis állítólag olyasmiket árusítottak, amivel a boltban nem találkozott az ember. Mint például dobozos Kalev csokoládét és marokkói narancsot, ír whiskyt és cseh sört. Ma már senki sem méltatná egy pillantásra sem az ilyen közönséges ínycségeket. Akkoriban mindez egy másik világ üzenete volt.

Már korábban megegyeztünk Marival, azaz Mari Saattal, hogy az első szünetben találkozunk a büfében, rögtön Lennart hozzászólása után.

De még mielőtt erről a találkozásról mesélnék, meg kell ismerkednünk a kullisszákkal, melyek között találkozásunk végbement.

Tudatosítanom kell, hogy a Toompea büféje nem csupán egy pultot jelent csokoládéval és whiskyvel, hanem ez a büfé valóságos lokál. Súlyos, sötétbarna, medvékre emlékeztető asztalok foglalják el, és minden asztalt négy ugyancsak súlyos szék vesz körül.

Az asztalok és a székek közt felszolgálónók lavíroznak, zömök madámok, úgy öltözve, ahogy a felszolgálók öltöztek akkoriban.

Ez azt jelenti, hogy a szovjet felszolgálónók az eredeti mintáról mit sem tudva olyanok voltak, mint a francia szobalányok: fekete ruha és fehér fodros kötény, ami ebben a kontextusban és tekintettel a terjedelmükre igencsak illetlenülül hatott.

A madámok ondolált hajukba fehér fejkötőt erősítettek. Visszeres lábukat vastag sötétbarna harisnya alá rejtették.

Aki ismeri a jelnyelvet, kiolvashatja ebből a látványból, hogy figyelniük kellett a kuncsaftok találkozóit és beszélgetéseit, és azt továbbítani oda, *ahol arra igényt tartanak*.

A madámok tömör ovális fatálcákat tartanak a kezükben, melyekkel a helyet kereső írók között ügyesen törnek maguknak utat.

Az asztalok és székek kiáltó hiánya keservesen hatott, mert az írók, akik szabad asztalt kerestek, a szűk helyiséghez képest egyszerűen túl sokan voltak.

Marival az én kezdeményezésemre egy kellemesnek ígérkező sarokasztalhoz ülünk, és békésen nézelődünk. A két üres széket a táskánk foglalja el.

Az érdeklődőknek pedig hidegvérűen azt mondjuk, hogy Juhant és Matit, azaz Viidinget és Untot várjuk, és fittyet hányunk az *veterán írók* rosszalló hümmögésére.

Be kell vallanom, hogy ezek a hümmögések tökéletesen jogosak voltak.

Sem Mari, sem én nem voltunk még harmincévesek sem, de a külsőnk még ennyit sem mutatott. A *fiatalokat* képviseltük, és valóban illetlenül viselkedtünk a Toompea termeiben. Ugyanilyen illetlen volt Unt és Viiding is.

A veteránok pedig meg akarják inni jól megérdemelt kávéjukat, és fölhajtani hozzá egy pohárka exkluzív, erős konyakot, vagy ha veterán írónőről van szó, szeretnék legalább megkóstolni a süteményeket.

Ezzel szemben mit csináltunk mi? A Matira és Juhanra való várakozás csak ürügy volt arra, hogy a sarokasztalt kizárólagosan magunknak tartsuk fenn – és erősen számítottunk rá, hogy végre összedughatjuk a fejünket, és eszmét cserélhetünk. Vagyis őszintén szólva: a halálosan komoly és félelmetes dolgokon jól kinevetgéljük magunkat.

Erre azonban még várnunk kell egy kicsit, noha már igencsak türelmetlenek vagyunk. Előbb rendelni kell valamit, hogy jogot szerezzünk *a saját területünkre* való belépés tilalmára.

És láss csodát! Mintegy varázsütésre ott is terem egy szobalánykötényes, mogorva madám. Ránk förmed: „Mit hozhatok?“, és elénk, az asztalra dobja az rövid étlapot.

Két kávé kérünk, mi mást?!

De Mari hirtelen megpillantja a menüben a tejszínhabos gyümölcscsalátát, és nem tud ellenállni, elvörösödik, és rendel egy kompótot is.

Szokatlanul gyorsan jön vissza a madám a kávékkal és a kompóttal.

De abban a pillanatban, amikor Mari elé löki az ünnepélyes, falatnyi tejszínhabbal körített kompótos kelyhet, mintha a semmiből érkezett volna, nem más lép az asztalunkhoz, mint Lennart maga. Mintha hirtelen összesűrűsödött volna a levegő és Meri alakját öltötte volna.

Egy perccel ezelőtt még nem láttuk sehol, most pedig itt van, hosszú elnyújtott szünetet tart, aztán felénk fordul szikrázó mosolyával:

„Lányok – még egy szünet és még szélesebb és még szikrázóbb mosoly, alig észrevehető veszélyérzettel –, zavarhatom-e magukat, és idehozhatom-e idő apámat, hogy megpihentesse a lábát, és megigyon egy csésze kávé?”

Természetesen nem tehetünk mást, mint nyájasan igent mondunk, és a székek foglaltságát jelző ridikülünket szóltanul levesszük a székről.

Isten veled te édes négy szemközti kávéházi beszélgetés!

Lennart eltűnik a folyosó mélyén, majd egy szempillantás alatt visszatér Georg Merivel, idős, méltóságteljes és senkihez sem hasonlítható apjával.

1976-ot írunk. Tavasz van, április. Az Öregisten útjai, mint mindig, most is kiszámíthatatlanok és meghaladják az emberi képzeletet.

Ülünk a Toompea nómenklatúra-büféjében, látómezőnkben időről időre feltűnnek a kommunista pártközpont *legnagyobb halai*.

Hörpöljük tehát híg feketekávéinkat, és társalgunk a térképről kiradírozott ország volt diplomatájával, aki lefordította a Shakespeare-összest, és akit ugyanannak a térképről időlegesen kiradírozott országnak leendő elnöke hozott az asztalunkhoz, aki, ahogy az elején említettem, a körülmények kényszeréből inkognitóban időzik közöttünk.

Georg Meri úr végtelenül udvarias és barátságos. Egyre újabb beszédtemát keres és talál, gyakorlottan, egyetlen szempillantás alatt. Beszélgetésünk hamar a kávéfajtákra és azok illatbukéjára terelődik.

Az öregúr példamutatóan frissen van borotválva. Enyhe kölniillatot áraszt maga körül. Ingének gallérja értelmet ad a harmincas évek szóhasználatában otthonos szavaknak: *kínosan pedáns és vakítóan fehér.*

Aztán megisszuk a kávékat, Mari megeszi a kompótját, fizetünk.

A nap a maga módján telik. Ezen a napon akarják elvégezni azt, amit az Ész Szovjetköztársaság Írószövetségének minden alkalommal el kell végeznie.

Azaz: az írók szót kérnek és kapnak, követik a játék menetét, bírálják és következtetéseket vonnak le belőlük. Egyesek éberren igyekeznek kiszimatolni, merre fordul a szél, mások szundikálnak a hátsó sorokban, és nem érdekli őket, merre fordul a szél a következő öt év folyamán.

Öt évet zárójelbe tehetünk. Azután újabb kongresszus következik.

És lám, ez az öt év úgy röpül el, mintha nem is lett volna! Már megint tavasz van. 1981 tavasza, és zajlik a következő kongresszus.

Azt, ami mindjárt elkezdődik, még nem tudja senki.

Még nem látogatta meg a Kaszás a moszkvai Kremlt. Leonyid Brezsnyevet csak egy évvel később, 1982 októberében dönti le talapatáról. Jurij Andropovot 1984 februárjában, Konsztantij Csernyenkót 1985 márciusában.

Mit akarsz még, te lélek?! Csak türelmesnek kell lenned, egyik napról a másikra élned és ügyelni rá, hogy megvárd a helyes évszámokat.

Az 1981-es év tavaszán még senki sem hallott a Nagy Tűzoltóról, azaz Mihail Gorbacsovról. A Nagy Tűzvészig, azaz a csernobili katasztrófaig még öt év van hátra.

Észtország most épp Karl Vaino és Rein Ristlaan aranykorát éli, amit ugyan néhány merészebb kongresszusi beszéd megpróbál *megzavarni.*

Több szónok már Vaino és Ristlaan csónakjában ringatózik.

Ismét abban maradunk Marival, hogy mihelyt az utolsó felszólalás elhangzik, és kezdődik az ebédszünet, kisurranunk a büfébe, és lefoglalunk egy asztalt magunknak.

A veterán írók többsége már nem rosszállóan, hanem elérékenyülve néz ránk. Sikerül ugyanazt a kellemes sarokasztalt megszerezni, ahol öt évvel ezelőtt is ültünk, és ezt egy kisebb csodának találjuk. Mintha nem is lett volna a kettő közt eltelt idő.

Ismét a szabad székekre dobjuk ridikülünket. Jól érezzük magunkat, és büszkék vagyunk. Ezúttal kizárjuk, hogy bárkit is az asztalunkhoz engednénk.

Az asztalok között ugyanazok az illetlen szobalánykötényes, zömök madámok cikáznak, a különbség csak annyi, hogy ők is öt évvel idősebbek, és lábukon a fásli még vastagabb és még barnább.

Figyelmeztetem Marit: – Most aztán eszedbe ne jusson kompótot rendelni! Különben megjelenik Lennart az apjával.

Ebben a percben megáll az asztalunknál a soron következő tálcás madám, az asztalunkra tesz egy tejszínhabos gyümölcskompótot, és ránk reccsen: „Kompót is volt, nemde?!”

Szenvedélyesen tiltakozunk, kórusban állítjuk, hogy kompótot nem rendeltünk. Mire a madám a vitát lezárva így szól: „– Nem számít! Egyék csak meg!”

Abban a pillanatban, amikor a madám ránk parancsol, mintegy a semmiből feltűnik az asztalunknál Lennart. Nem tudjuk a nevetésünket visszatartani, és félre nyeljük a kávé.

Lennart udvariasan vár, míg megnyugszunk, és megkérdezi a maga széles, de kissé fenyegetően ható mosolyával: „Lányok, megengedik, hogy ide hozzam idősebb édesapámat, hogy egy kicsit pihentesse a lábait és megigyon egy csésze kávé?”

Csibészes pillantást vet ránk, és eltűnik a folyosó mélyén, hogy néhány perc múlva visszatérjen apja kíséretében.

Utólag nyilvánvaló, hogy ennek a történetnek a gyümölcskompót a hívószava. A kompót mottóvá vált, mely elindítja az előadást, melynek igazi értelmét és jelentését máig nehéz megérteni.

Ennek a rendezésnek az egyetlen élő tanúja Mari Saat. Ő megerősítheti önmagának, hogy ugyanez a csaknem szóról szóra ismétlődő előadás valóban kétszer esett meg, ötéves szünettel.

Georg Meri úr természetesen leül az asztalunkhoz. Végtelenül udvarias és barátságos. Most is enyhe kölni illatot áraszt maga körül, és az inggallérja most is *kínosan tiszta és vakítóan fehér*.

De ezúttal nem a különféle kávéfajták egymástól eltérő illatát taglalja, hanem meglepő módon a Szovjet Legfelsőbb Biztonsági Szolgálat vezetőjéről, Jurij Andropovról beszél.

Néhány szóval emlékeztünkbe idézi az 1956-os évet és a magyar forradalmat, valamint Andropov szerepét annak leverésében.

Nagyon szenvedélyes beleélést nem vár el tőlünk. Inkább saját magának magyaráz.

Aztán, atyai mosolyogva még egyszer felmér minket, és arra a következtetésre jut, hogy a magyar forradalom idején mi még olvasni tanultunk.

Nem kezdjük szőrszálhasogatón magyarázni, hogy akkoriban harmadik osztályba jártunk.

De a történet nem is a magyar forradalomról szól. Ezen a déli órán a Toompea büféjében Georg Meri megismertet minket Jurij Antropov apai nemesi családfájával. A témát egy váratlan mondattal zárja: „Ez az ember még nagyot léphet előre a ranglétrán, akár fölérhet a csúcsra is.”

Nem tudja megállni, hogy föl ne tegyen nekünk egy vizsgakérdést: „Mit gondolkodnak, hol született Andropov anyai nagyapja?”

Miután kérdésére kettős hallgatás a válasz, ő maga válaszol tudálékos, kissé gúnyos ünnepélyességgel: a Szovjet Biztonsági Szolgálat feje, Jurij Vlagyimirovics Andropov anyai nagyapját Franz Peter Alexander Fleckensteinnek hívták, és Észtországban, Kolga-Jaaniban született.

A következő írószövetségi kongresszust Georg Meri már nem élhette meg. De azt még igen, hogyan válnak valóra jóslatai. Andropov elvtárs valóban nagy lépést tett előrefelé.

Már egy év múlva ő a SZKP főtitkára és a Szovjet Legfelsőbb Tanács Elnökségének elnöke.

Azt azonban Georg Meri már nem élte meg, hogyan arat a halál a Kremlben, és nem hallhatta azokat a Kremlben megismétlődő temetésekről szóló anekdotákat, amelyeken pedig nyilván jót mulatott volna.

És ami a legfontosabb, nem érthette meg azt sem, hogyan tér vissza a térképre a kiradírozott ország, hogyan emelik fiát Lennartot *Jakob státusába, és hogyan kell megküzdnie az angyalal, mert a rang kötelez.*

A győzelem koronája az orosz csapatok kivonása Észtországból.

Ezek a tények elérhetőek mindenki számára, bárki ellenőrizheti, és saját belátása szerint higgadtan vagy romantikusabban minősítheti.

Aztán jön még egy tavasz. Eljön 2011. április 7-e.

Mindaz, amiről eddig beszéltem, olyan régmúltnak érződik már, mint a bécsi kongresszus vagy a tartui béke.

Lennart Meri elnök már öt éve nem szerepel az élők könyvének lapjain. Ami ebben az esetben nem jelent semmit.

Mert azon a 2011. április 7-én egy audienciára kerül sor.

A Svéd Királyságba akkreditált új észt nagykövet ezen a napon, ahogy az az újságokban is olvasható, „átadta megbízólevelét XVI. Károly Gusztáv svéd királynak”.

De ezzel még nincs vége a ceremóniának. Ahogy mondtam, azon a napon még egy audienciának kell végbemennie.

Stockholmban viharos szél fúj. Megemeli a szoknyákat, repülnek a sapkák és a kalapok. Letördeli a fák ágait, és szétkergeti a vastag felhőket.

Megmutatja magát a fényes és hidegen kék égbolt. Időnként könnyű, csilámló hódara hullik a derült égből, mely a földdel érintkezve azonnal elolvad.

Izzani kezdenek a csillagok a riddarholmi templom boltívei alatt, és diadalmasan izzanak a város fölött. Amikor az újdonsült észt nagykövettől megkérdezik a királyi palotában lezajlott ünnepélyes ceremónia után, hova kíván menni, határozottan azt válaszolja, hogy „A riddarholmi templomba”.

Ez azt jelenti, hogy be kell ülnie a limuzinba, és hagyni, hogy ünnepélyes lassúsággal átszállítsák az Óváros forgalmas utcáin a Riddarholm nevű kis szigetre, a templom főbejáratához.

A templom ajtaja előtt a szél és a vihar kellős közepén egy kis ünnepélyesen öltözött csoport gyülekezik: a nagykövetség néhány diplomatája, plusz *a nagykövethöz közel álló személy, azaz én.*

Amint a frakkos és cilinderes nagykövet kiszáll a limuzinból, ráront a vihar. Az ezt követő szín kissé draculai, de nagyon életszerű.

A korábbi megállapodásnak megfelelően a követ háromszor kopogtat hangosan az ajtón, mire bentről léptek hallatszanak, és csikorogva kitárul a súlyos

ajtó. A templomszolga a hatalmas kapukulccsal a kezében félreáll, és a követ és a hozzá közel álló személy felkészül az audienciára. Néhány lépés távolságra követik őket a diplomaták.

A templom a vakító kinti fény után sötét és hideg, akár egy sírbolt. Így is van rendjén, hiszen sírboltokat rejt a belseje. Királyok nyugszanak itt. A homályban máris felderengenek a svéd királyok szarkofágjai.

A mi menetoszlopunk azonban megáll, mielőtt még elérné a szarkofágokat, és átnyújt egy csokor Észtországból hozott májvirágot.

Lennart Meri, Észtország elnöke, mint a Szerafim-rend lovagja a csokrot kegyesen elfogadja.

Címerpajzsa Észtország címere.

Csütörtökön, 2011. április 7-én rövid közlemény jelenik meg az Eesti Ekspressben:

„A megbízólevél átadását követően a nagykövet a követség munkatársaival együtt a történelmi riddarholmi templomhoz hajtatott, ahol a többi Szerafim-rendi lovag társaságában Lennart Meri emlékcímerpajzsa is megtalálható a falon, megemlékezésül és tisztelete jeléül virágcsokrot helyezett el alatta.”

Levelezőlap a Livóniai Kormányzóságból

Viljandiba menet Livóniába érkezel akkor is, ha soha nem hallottál róla. Egy Fellin nevű regionális központba jutsz akkor is, ha azt Viljandinak ismered.

Livónia erdei és nyíresei közt még ma is kering egy homályos mendemonda egy rég meghalt ős öregemberről, aki több mint száz évvel ezelőtt szerencsehözó varázsbubákat árult a rigai piacon. A rigai varázsbubák félelmetesek és szívósak voltak, akár az északi sasok. Amikor a kései utazó fölött elrepültek, tűzcsóva úszott a nyomukban.

Aki varázsbubát hozott Rigából, annak állítólag egész úton nem volt szabad hátra néznie, mert különben a varázsbuba ereje elillant, és az utat szegélyező erdőben fölharsant az ördög nevetése. Varázsbubával hazafelé tartva igencsak tartani kellett a *zsandároktól* is, mert a varázsbubák birtoklása szigorúan tilos volt a livóniai kormányzóságban.

Noha egy teremtett lélek sem emlékszik már rá, hogy a fellini körzet valaha Riga és nem Tallinn fennhatósága alá tartozott, így annak titkos fővárosa még mindig Riga, melyet átszel a széles és sötét Daugava folyó, melynek német- és észtnyelvű nevééről sem érdemes megfeledkeznünk. Düna és Väina. A kettő

ugyanaz. Az, amelyről Juhan Viiding azt írta egyszer: „Sötét folyam és végtelen mélabú.”

Paidétől délre fordulva csakhamar a Livóniai Kormányzóságban találsz magad, mely Võrut, Valgát és Pärnut is magában foglalja, s melynek kormányzója örök időkre Adolf Konstantin Jakob von Pilchau báró marad, noha kormányzóságának ideje csupán egyetlen szempillantás Livónia hosszú történetében. Pontosabban 1918-ig tart, a Livóniai Kormányzóság megszűnéséig, az Észt és a Lett Köztársaság megszületéséig.

De én nem a Livóniai Kormányzóság múltjáról és annak kormányzóiról akarok beszélni, hanem arról, milyen megingathatatlanul szívós ez a Livónia, és hogyan érte meg a mai napot.

Mert ha Livóniát a kolhozok sem tudták a föld színéről eltörölni, és nem bírt vele a talajjavítás sem, ugyanúgy nem tudja eltörölni a *tarvágás* és az *új fejlesztések* sora.

Livóniát elsősorban jelképeiről ismered fel: a templomtornyok szélkakasairól, a terméskőfalakkal körülvett szalmatetős tanyasi házokról, a piros tégláról és a szent égerfákról. Nyáron megismered a templomajtóra kifüggesztett hirdetményekről is, melyek a temetőbe szólítanak. Függetlenül attól, hogy éppen milyen hatóság vagy kormány uralkodik, és hogy aranyrubelben, koronában vagy euróban fizetsz.

A temetőnap ünnep és a temető nagyon fontos helyet foglalnak el Livónia életében.

Idén tavasszal hallottam a fellini várromok között sétálva az ünnepnap reggelén, amint az egyik kertben egy fiatal férfihang megkérdezi a társát: „Nem tudom, nem kellene-e ma kimennünk a temetőbe?” Mire egy idősebb, határozott férfihang válaszol: „Na, ne! Előbb a sírokat kéne rendbe rakni.”

Livóniát a véreden keresztül kell megörökölnöd, részévé kell válnod, mert csak akkor van jogod, hogy beszélj róla. Vagy hallgass.

Nem tudom, hogy Ernst Enno beszélt-e vagy hallgatott-e Livóniáról, amikor a gyep közt kanyargó végtelen utakról és az érő gabonáról, vagy amikor a fiatal nyárról, a fehér lóheréről és a távoli kékes erdő felé vezető útról írt.

Enno verseiben életre kel és tovább él a Livóniai Kormányzóság és annak örök nyara, függetlenül attól, hogy éppen milyen évszakban és melyik évszázadban járunk.

Enno verseiben Livóniával együtt tovább él az én anyám is. Ugyanaz a Hilda, aki fejből szavalta, hogy „Most virágzanak otthon a fehér lóherék”, és aki szélsebesen és egyedül föl tudott stószolni öt köbméter tűzifát vagy kipergetni több kaptárnyi mézet.

Fellini kertjében valóban virágzott a fehér lóhere, és ha már elvirágzott, rögtön új lóheremagot vetett el a földben.

Hildáról szólva beszélhetünk gólyaorról és pipitérről, pünkösdi rózsáról és tört szívről, röviden – a végtelen nyárról. De Hilda nyarai nem voltak olyan költőiek és virágosak, mint gondolnánk. Fiatalkori nyarai olyan gyilkos munkát

jelentettek, amelyet ma el sem tudunk képzelni. Sarlóval aratást és gereblyézést. Azokat a valamikori szénakazlakat és rozskereszteket, amelyek időről időre olyan romantikussá tették Livóniát.

Igen, és Hilda valamikori nyarai azt az elkopott nyelvű kést is jelentették, mely a gyalupad alatt hevert a lomtartó ládában, és amelynek segítségével a halál torkából annyi piros tőgyű livóniai tehenet sikerült megmentenie, azokat a teheneket, melyek úgy telelegelték magukat a dús lóherével, hogy fölfúvódtak és már-már fölrobbantak. A szó legszorosabb értelmében.

Ilyenkor szaladtak és segítségül hívták Hildát, és a még nagyon fiatal Hilda egyetlen gyakorlott mozdulattal belevágta a megfelelő helyen a tört a tehén oldalába. És eközben nem győzött sopánkodni: „Hát nem rettenetes?”

Ezt követően a tehén magától fölállt, egy ideig egyhelyben toporgott orrát lehorgaszta, fújtatott, szuszogott, és komor és megvető pofával bámulta a földön burjánzó gyomot. Ezt követően élete folyt tovább, mintha mi sem történt volna.

Hilda állítólag a halottat is meg tudta nevetetni. Ezt saját szememmel nem láttam, de számtalanszor láttam civódó öregasszonyokat, akik anyámmal beszélgetve feloldódtak, mintegy megfiatalodtak, és úgy vihogtak, hogy összepisilték magukat. Mindez időtlen időkkel ezelőtt történt.

De Hilda nem változott. Ő, aki idős korában különös döntéseket hozott, és ezeket meg is valósította. Szívesen beszélt döntéseiről és mindig egyféleképpen. Miközben mesélt, olyan volt, mintha a szeme mögött lett volna valaki, aki megnyomja a kapcsolót, és végtelenül lassan felgyújt egy lámpát.

Egyik döntését ekképpen magyarázta:

„Egyik reggel fölkeltem és az ablakon át kibámultam az udvarra. El sem tudod képzelni, milyen szépen virágzott a fehér lóhere, és milyen peckesen közeledett egy barázdabillegető az út szélén. Mint valami fontos tótumfaktum! Nem is volt igazi lába, mintha a lábát vékony drótból fonták volna. És látod, ezekkel is elboldogul és megél! És akkor elhatároztam, hogy soha többé nem panaszkodom. Arra gondoltam, hogy, Hilda, te is látod, mi mindened van. Mindened megvan! Van almáskerted és lóheréd, lábad és kezed. Sokan kénytelenek protézissel élni. Hát nem szégyen, hogy ilyenkor panaszkodsz? Csodálatos az élet, ha te magad férfiként viseled! Nem igaz?”

És ezt a megállapítást követően Hilda élete valóban megváltozott, sokak számára az önértékelés könyvének fejezetévé vált, és jól illusztrálta a *pozitív gondolkodás eredményeit*. Nem hinném, ha én magam nem láttam volna.

Mintegy varázsütésre segítői támadtak mindenfelől. Mintegy a föld alól fölbukkant Alfred, és megjavította a fali dugaszokat, és olyan kevés pénzt kért érte, hogy az szinte hihetetlen. Magától telefonált Jaanus, és érdeklődött, hogy még mindig rossz-e a televízió, és ha igen, mikor nézheti meg. Leo olyan száraz tűzifát hozott, hogy csak na, és ő maga stószolta föl.

Egyszerre sokan csöngettek be a házba a számítógépes és vastag cipőtalpas lányok közül, barátok lányai, az egyik Rómából, a másik Párizsból, a harmadik

Londonból érkezett. Jöttek, hogy kiöntsék Hildának a szívüket, és együtt nevesenek vele, úgy, hogy belefájdult a hasuk. A lányokat felettébb érdekelte a pince, ahol a málnalekváros üvegek sorakoztak. Amikor Viljandiban jártam, nem volt kedvem lemenni a pincébe megcsodálni és fölhordani a frissen eltett lekvárokat, és ezzel mindig új bosszúságot okoztam neki, amit ugyan hősiezen leplezett.

Nem volt ideje telefonon sem beszélgetni velem: „Nem tudnál később hívni? Most épp rengeteg dolgom van. Lea és Endel épp most mentek el. Heino épp a pajta tetejét javítja. Nemsokára itt lesz Anni, és éjszakára is itt marad. És még a sütemény tésztaját sem dagasztottam meg!”

A gyalupad, a szemetes láda és a kopott nyelvű kés régen eltűnt Hilda háztartásából. Elmaradtak valahol a múltban. Úgy, ahogy a rozskepék és a széna-boglyák is.

Most Hildának kasza és gereblye helyett mobiltelefonra, bankautomatára és televíziós állványra volt szüksége. A PIN-kódról és a digiboxról éppolyan lelkesen beszélt, mint valamikor a kaszáról és a köszörűkőről.

És nem volt híján bátorságnak sem. Egyszer egy téli este csöngettek a kapun. Hilda kiment az előszobába, és megkérdezte, ki az. Egy dörmögő hang csak annyit válaszolt: „A seprűárus.” Hilda először eltöprengett, arra gondolt, hogy ez akár betörő is lehet. És úgy döntött, hogy ha betörő, hát legyen betörő, de ha valóban seprűárus, akkor könnyűszerrel szert tehet új seprűre. Ajtót nyitott. És lám, valóban seprűárus volt! „Látod, milyen jó, hogy ajtót nyitottam! Ha ott remegtem volna a sarokban, és nem nyitottam volna ajtót, sosem tudtam volna meg, ki az. És nem lett volna új seprűm!”

Ha elutazott Tallinnba, vagyis Revalba, a lányához vendégségbe vagy Tartuba, azaz Dorpatba ügyes-bajos ügyeit intézni, olyankor kikapcsolta a bojleret és kihúzta a televízió dugaszát, és éppolyan gyakorlott mozdulattal kapcsolta be a riasztót, mint amikor valaha a kést a tehén oldalába döfte.

Az örökös elmenetelekből és az ajtó végső bezárásából a maga módján már rutin lett az életemben. Ebben ott van a szomorúság, de ott van benne a győzelemittasság, és megvan a maga varázsa is. Megfordulsz, és távozol, hátra sem nézve.

Fejből tudom, hogyan működik ez, uralom a témát, ennek ellenére a kép, ahogy Hilda a tartui klinikára indulva otthona kapuját utoljára becsukja, beleégett a retinámba és a gerincsigolyáimba.

Ez a belém égett kép tudtomra adja, hogy a sok egyéb induláson kívül van még egy eltávozás. Úgy is megyünk el. És valóban, minden más mögöttünk marad. Marad a szekrény, marad a tálaló, marad a nagykabát, és marad az a szép selyemkendő, marad a virág és a gyep, és marad a barázdabillegető is cingár lábaival.

És mi minden marad még ezután!

Hilda szép és *reményteljes* temetést akart magának. Titkos vágya a tallinni János-templom volt. Hogy az ablakon süssön be a nap, és hogy a templom világos legyen, mint *a fiatal nyár*, és hogy Jaan Tammsalu búcsúztassa.

Egyszer Tallinnban együtt láttunk egy hajszálpontosan ugyanilyen temetést, így szavak nélkül is tudtam, mennyire vágyott egy ilyen temetésre.

De, ahogy az lenni szokott, az élet és az álmok közbeszóltak. Az élet Hildának a fellini istenházát ígérte, ahol apját és anyját eskették, és ahol őt magát megkeresztelték, és amely viljandi Pál-templom néven ismeretes. Ez már természeténél fogva is sötét és komor templom. Alig-alig kegyeskedik a nap besütni az ablakokon. Az élet *visszafogott* búcsúztatást és temetést ígért, és egy kis csoport öregembert. Az élet tekintetében Hildának nem voltak illúziói. De ki tiltja meg, hogy álmodozzon!

És láss csodát! Mintegy magától, a körülmények egybeesése folytán úgy történt, hogy Hilda búcsúztatására nem Fellinben és nem Dorpatban, hanem Revalban került sor. Az adott napon és az adott órában az ő tiszteletére kongtak a Szabadság téri János-templom harangjai. És íme, a templomban ott állt a Hilda által megálmódott fakoporsó, egy fehér virágcsokorral a tetején.

És éppen akkor, amikor Tammsalu tiszteletes a *rettegés bűnéről* és Hilda bátorságáról kezdett prédikálni, és szavait a seprűárus példájával illusztrálta, bújít elő a nap egy vastag felhő mögül, és teremtett a templomban varázslatos világosságot.

És ott volt az összes lekvárra éhes lány, természetesen feketében. És feketében a fiatalemberek, akik nagy rózsakoszorúkat tartottak maguk előtt. Voltak olyanok, akik láttán Hilda összecsapta volna a kezét, és ragyogott volna az örömtől, és akikről sose hitte volna, hogy eljönnek a *búcsúztatására*.

De ez még nem minden. Előttünk volt még a halotti urna elhelyezése apa mellé a fellini temetőben. Legelőször is el kellett vinni az urnát Fellinbe. Azaz Viljandiba. Megállapodtam a Pál-templom lelkészével, hogy az urnát ezen és ezen a napon, ebben és ebben az órában eljuttatom a templomirodába, és azt a temetésig az egyházközség őrizetére bízom.

Revalban ónszürke október eleji reggel volt, amikor a hamvakkal útra kelünk Hedivel, Hedi Rosmával Fellin felé. Akkor még nem tudtam, hogy Hedi Hilda távoli rokona. Erre csak jóval később derült fény.

Meg kell mondanom, hogy azon a reggelen Hedi valóban úgy nézett ki, mint egy vastag cipőtálpas angyal, aki vezetés közben átmenetileg félretette lángpallosát, és akiről Rilke írt verset hajdanán.

Amikor elhagytuk a maoi kereszteződést, és beléptünk Livóniába, kisütött a nap. Valamennyi útmenti fa egyszerre lobbant lángra, és lidérces fényük elkísért bennünket egészen a fellini templomig.

Olyan pontosak voltunk, hogy hozzánk lehetett volna igazítani az órát.

Kopogtunk. Amikor a lelkész ajtót nyitott, először egy kerek asztalt pillantottunk meg, mely a szűk helyiségben érezhetően nagyobbnak tűnt, mint amekkora volt valójában. Mindenesetre masszív bútordarab benyomását keltette. Vastag, sötétbarna lapját erős lábak tartották.

Az asztal körül tizenkét munkás külsejű robusztus férfi ült, mint a tizenkét apostol. Egy részük kezeslábast viselt, más részük zakót. Minden férfi egy

daloskönyvet tartott a kezében. A lelkész kijött a sekrestyéből, és magukra hagyta őket. Lelkesnek tűnt, a hóna alá csapta az urnát, és betessékelt bennünket a templomba. A templom sötét volt, ahogy sejteni lehetett. Barna lambéria fedte a falakat.

Az egyik fapanel titkos ajtónak bizonyult, melyet a lelkész egy viszonylag nagy kulccsal gyakorlottan kinyitott. Meglepetésünkre egy erősfalú, maffiózókra jellemző páncélszekrény volt mögötte. Ekkorát legutóbb talán „A Kereszt-apa” című filmben láttam.

A lelkész villámgyorsan beütötte a kódot, kinyitotta a szekrény ajtaját, és gyakorlott mozdulattal betette a Hilda hamvait tartalmazó urnát a széfbe. Egy percig derűsen nézett minket, majd így szólt:

„Rendben! Innen az öregördög sem tudja elcsenni!”

Végtelenül derűs, szinte vidám hangulat vett erőt rajtunk. Mintha Hilda most győzedelmeskedett volna saját élete felett.

De ez még nem minden! Elképzelve, mit mondana most apa. Ő már megszíról azt kiáltotta volna: „Tudod, mi történt? Gondold csak meg! Én voltam a pénzkereső, de Hildát tették be a széfbe!”

De a történetnek ezzel még nincs vége.

Hetekkel ezután, ősz közepén, Mindenszentek táján tűz lobogott a fellini ház tűzhelyében. Hilda régi villanyszámláit és gondosan megőrzött csekkjeit és elismervényeit égettük.

A soron következő számlakötegből egy képes levelezőlap csusszant ki a földre.

Az akvarell festője Aleksander Pilar. Azaz Livónia kormányzójának, Adolf Konstantin Jakob Pilar von Pilchaunak a leszármazottja.

A levelezőlap tiszta volt. Egy kicsit megsárgult ugyan, mialatt várakozott. Itt még akármi megjelenhet. A laphoz hozzátapadt egy cédula, melyen egy Hilda kézírásával írt üzenet állt:

*Egy kis gyertyát meggyújtani,
gondolj, emlékezz arra,
aki a napi munkát elvégezte.*

Jávorszky Béla fordítása

JÁVORSZKY BÉLA (1940) író, műfordító, diplomata. Egy ízben (1990–1994) finnországi, két ízben (1991–1994 és 1999–2002) észtországi, lettországi és litvániai nagykövet. Finn, svéd és észt szépirodalmat fordít. Legutóbbi kötete: Jaan Kaplinski: *Benéztem a Nap ablakán* (válogatott versek, Magyar Napló, 2023).

JEGYZETEK

AUDIENCIA

Lennart Meri (1929–2006) észt író, műfordító, filmes, politikus. Híres a finnugor népekről forgatott dokumentumfilm-sorozata. 1990-től külügyminiszter, 1992–2001 között az ország első köztársasági elnöke. Kulcsszerepe volt Észtország újra függetlenedésében.

Georg Meri (1900–1983) észt műfordító, diplomata. Lennart Meri apja. Észtre fordította Shakespeare drámáit, ő a Nemzetközi Shakespeare Társaság egyik alapítója. 1927 és 1940 között diplomataként szolgált. 1941-ben a szovjet hatóságok halálra ítélték, majd az ítéletet deportálásra enyhítették. A család Sztálin halála után térhetett haza.

Karl Vaino (1923–2022) és Rein Ristlaan (1933–2007) az Észt Kommunista Párt főtitkára, illetve főideológusa az 1980-as években.

Mari Saat (1947) észt író. Magyarul két műve olvasható (*Katasztrófa*, *A lasnamäei megváltó*).

LEVELEZŐLAP A LIVÓNIAI KORMÁNYZÓSÁGBÓL

Livónia (Livland) a mai Lettország közepétől a mai Észtország közepéig nyújtózó tartomány (az orosz időkben Kormányzóság).

Temetőünnep: Németországból elterjedt hagyomány: valamelyik júniusi vasárnapon földíszítik a sírokat, és szabadtéri istentiszteletet tartanak az észt temetőken.

Reval Tallinn, Dorpat Tartu, Fellin pedig Viljandi történelmi német neve.

